

ZAMONAVIY KONSERT SAHNALARIDA MILLIY CHOLG'ULAR IJROCHILIGINING TRANSFORMATSIYASI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i01.020>

M.Rafiqov
Qo'qon davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy konsert sahnalarida milliy cholg'ular ijrochiligining transformatsiya jarayonlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Globallashuv, texnologik taraqqiyot, sahna madaniyati va janrlararo integratsiya sharoitida milliy cholg'ular ijrochiligi yangi shakl va mazmun kasb etmoqda. Maqolada an'anaviy ijrochilik bilan zamonaviy sahnaviy ijro o'rtasidagi farqlar, o'zgarishlar va ularning ijobiy hamda salbiy jihatlari yoritiladi. Shuningdek, milliy musiqiy merosni saqlab qolgan holda zamonaviy sahnaga moslashtirish masalalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: milliy cholg'ular, ijrochilik san'ati, transformatsiya, konsert sahnasi, folklor ansambli, zamonaviy musiqa, sahna madaniyati

TRANSFORMATION OF NATIONAL INSTRUMENT PERFORMANCE ON MODERN CONCERT STAGES

M.Rafikov
Kokand State University

Abstract: This article scientifically analyzes the transformation processes of national instrument performance on modern concert stages. In the context of globalization, technological progress, stage culture and inter-genre integration, national instrument performance is acquiring a new form and content. The article highlights the differences, changes and their positive and negative aspects between traditional performance and modern stage performance. It also discusses the issues of adapting to the modern stage while preserving the national musical heritage.

Keywords: national instruments, performing arts, transformation, concert stage, folklore ensemble, modern music, stage culture

Bugungi kunda musiqiy san'at jamiyat hayotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u doimiy ravishda rivojlanib va yangilanib bormoqda. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari, madaniyatlararo aloqalarning kuchayishi, axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi musiqiy ijrochilikka ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu

jarayonlar natijasida milliy cholg'ular ijrochiligi ham an'anaviy muhitdan chiqib, zamonaviy konsert sahnalariga moslashmoqda.

Avvallari milliy cholg'ular asosan marosimlar, xalq bayramlari, og'zaki an'ana doirasida ijro etilgan bo'lsa, hozirgi davrda ular katta konsert zallari, xalqaro festival va tanlovlar, televideniye va raqamli platformalarda yangicha talqinda namoyon bo'lmoqda. Bu esa milliy cholg'ular ijrochiligida muayyan transformatsiya jarayonlarini yuzaga keltirdi.

Mazkur maqolaning maqsadi - zamonaviy konsert sahnalarida milliy cholg'ular ijrochiligining transformatsiya jarayonlarini tahlil qilish, uning sabab va oqibatlarini ilmiy asosda yoritishdan iborat. Milliy cholg'ular ijrochiligi asrlar davomida xalqning ma'naviy hayoti, urf-odatlar va dunyoqarashi bilan chambarchas bog'liq holda shakllangan. An'anaviy ijrochilikning asosiy xususiyati uning og'zaki tarzda avlod-dan-avlodga o'tishidir. Ustoz-shogird an'anasi bu jarayonda muhim o'rin egallagan.

An'anaviy ijrochilikda: kuy va ohanglar muayyan hudud, maktab yoki ijrochilik uslubiga mansub bo'lgan, sahna bezagi va tashqi effektlar deyarli qo'llanilmagan, ijro jarayoni ko'proq ichki emotsional holat va ma'naviy mazmunga asoslangan.

Masalan, qo'biz, dutor, tanbur, gijjak kabi cholg'ular asosan yakka ijro yoki kichik ansambl tarkibida, tabiiy akustik muhitda chalinib kelgan. Bu holat tovushning tabiiyligini va milliy ohangning sof saqlanishini ta'minlagan.

Zamonaviy konsert sahnasi an'anaviy ijro muhitidan tubdan farq qiladi. Bugungi sahna: professional ovoz kuchaytirish texnologiyalari, yorug'lik, vizual effektlar, sahna harakati va rejissura elementlari bilan boyitilgan. Bunday sharoitda milliy cholg'ular ijrochiligi nafaqat eshitiladigan, balki ko'riladigan san'at turiga ham aylanmoqda. Ijrochi endi faqat cholg'uni mukammal chalish bilangina cheklanib qolmay, sahna madaniyati, tashqi ko'rinish va tomoshabin bilan muloqot masalalariga ham e'tibor qaratishi talab etiladi.

Zamonaviy sahnalarda milliy cholg'ular ijrochiligining transformatsiyasiga bir qator omillar sabab bo'lmoqda:

- Turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri natijasida milliy musiqa elementlari boshqa janrlar bilan uyg'unlashmoqda. Bu esa ijrochilik uslubining yangilanishiga olib kelmoqda.

- Ovoz yozish, kuchaytirish va qayta ishlash texnologiyalari milliy cholg'ular tembrini o'zgacha shaklda namoyon qilish imkonini bermiqda.

- Zamonaviy tinglovchi ko'proq dinamik, rang-barang va sahnaviy jihatdan boy ijrolarni afzal ko'radi. Shu bois ijrochilar yangi shakllarni izlashga majbur bo'lmoqda.

Bugungi kunda milliy cholg'ular pop, jaz, rok, elektron musiqa bilan uyg'unlashib, yangi musiqiy shakllarni yuzaga keltirmoqda. Bu jarayon "fusion" yoki

“krossover” deb ataladi. Avvallari yakka ijroga xos bo‘lgan cholg‘ular hozirda katta orkestrlar tarkibiga kiritilmoqda. Bu esa ijrochilik texnikasi va notalash tizimining o‘zgarishiga olib kelmoqda.

Ijrochilik jarayoniga teatr elementlari, sahna harakati, kostyum dizayni qo‘shilmoqda. Natijada milliy cholg‘u ijrosi kompleks sahna asariga aylanmoqda. Transformatsiyaning ijobiy jihatlari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- milliy cholg‘ularning ommalashuvi;
- yosh avlod qiziqishining ortishi;
- xalqaro sahnaga chiqish imkoniyatining kengayishi;
- ijrochilik texnikasining rivojlanishi.

Zamonaviy shaklda taqdim etilgan milliy cholg‘u ijrosi ko‘plab tinglovchilarga milliy madaniyatni yaqindan tanishtirishga xizmat qilmoqda.

Biroq bu jarayon muayyan muammolarni ham keltirib chiqarmoqda:

- an’anaviy uslublarning yo‘qolish xavfi;
- milliy ohangning haddan tashqari soddalashtirilishi;
- sahnaviy effektlarning musiqiy mazmundan ustun kelishi.

Shu bois transformatsiya jarayonida muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi.

Zamonaviy sahnaga moslashish jarayonida milliy cholg‘ularning asl ijrochilik an’analarini saqlab qolish dolzarb vazifadir. Buning uchun: an’anaviy ijrochilik maktablarini qo‘llab-quvvatlash, ilmiy tadqiqotlar va notalash ishlarini kengaytirish, ta’lim tizimida milliy cholg‘ularni chuqur o‘rgatish zarur.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, zamonaviy konsert sahnalarida milliy cholg‘ular ijrochiligining transformatsiyasi tabiiy va muqarrar jarayondir. Bu jarayon milliy musiqaning yashovchanligini ta’minlaydi, uni yangi avlod va global auditoriyaga yaqinlashtiradi. Shu bilan birga, an’anaviy ijrochilikning asosiy tamoyillarini saqlab qolish, milliy musiqiy merosni asrash muhim ahamiyat kasb etadi. Transformatsiya an’ana va zamonaviylik o‘rtasidagi uyg‘unlik asosida olib borilgandagina ijobiy natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A. Milliy musiqa va ijrochilik san’ati. - Toshkent, 2018.
2. Rajabov I. O‘zbek xalq cholg‘ulari. - Toshkent, 2016.
3. Nettl B. The Study of Ethnomusicology. - University of Illinois Press, 2015.
4. Levin T. The Hundred Thousand Fools of God. - Indiana University Press, 2019.
5. Бердиев, Х. Х. (2017). ЮРТОСТРОИТЕЛЬСТВО: АКТУАЛЬНЫЕ ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ ОТРАСЛЕВОЙ ЛЕКСИКИ. In Духовность и ментальность: экология языка и культуры на рубеже XX-XXI веков (pp. 32-35).